

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB 733/2012. számú ügyben

Előadók: dr. Haraszi Katalin
Kaiserné dr. Pajó Ágnes
Magyarné dr. Vuk Katalin
dr. Sárközy István

Érintett szervek: Károlyi István Gyermekközpont
Than Károly Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola

2012. április

Jelentés
az AJB 733/2012. számú ügyben

A vizsgálat megindulása

2009. november 11-én – az állampolgári jogok országgyűlési biztosaként – előre be nem jelentett, helyszíni bejárással összekötve, vizsgáltam a kísérelő nélküli kiskorúak alapvető jogainak érvényesülését.

Az Európai Unió Tanácsának a menedékkérők befogadása minimumszabályainak megállapításáról szóló 2003/9/EK irányelve (a továbbiakban: befogadási irányelv)¹ 19. cikk (2) bekezdése alapján, a tagállamok a menedékjog iránti kérelmet benyújtó, felügyelet nélkül maradt kiskorúakat, a területükre történő belépés időpontjától kezdődően felnőtt rokonoknál, nevelőcsaládnál, sajátosan kiskorúak ellátására alkalmas befogadó állomásokon vagy a kiskorúaknak megfelelő más szálláson kötelesek elhelyezni.

A 2009. november 11-én hatályos, a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Metv.) végrehajtásáról rendelkező 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Vhr.) 33. § (4) bekezdésében megjelölt, a kísérelő nélküli „kiskorúak elkülönített elhelyezésére és ellátására alkalmas befogadó állomás” 2008. január 1-jétől a Bicskei Befogadó Állomás területén – egy drótkerítéssel védett területrészen található épületekben – működött.

A 2010. január végén nyilvánosságra hozott, AJB 7120/2009. számú jelentésemben megállapítottam, hogy a megyei önkormányzat által fenntartott gyermekvédelmi intézményrendszerből kiszoruló kísérelő nélküli kiskorúak magyarországi integrációjuk szinte teljes ideje alatt a Bicskei Befogadó Állomás területén, a Kísérelő Nélküli Kiskorúak Otthonában voltak kénytelenek élni, ami a hazai viszonyok megismerésének, illetve az ezekhez való alkalmazkodásnak koránt sem optimális módja volt.

A gyermekek védeleméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1998. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvtv.) sem a kísérelő nélküli kiskorú fogalmát, sem a kísérelő nélküli kiskorúak otthonát, mint gyermekintézményt nem ismerte, így semmiféle jogszabályi biztosíték nem volt arra, hogy az akkor projekt alapon finanszírozott intézmény az ellátási, gondozási, nevelési, valamint az integrációs feladatait képes lesz tartósan ellátni.

Jelentésemben a szociális és munkaügyi miniszter, valamint az igazságügyi és rendészeti miniszter intézkedését kezdeményeztem a Gyvt. olyan kiegészítése érdekében, amely a kísérelő nélküli kiskorúak otthonát – mint speciális nevelést nyújtó intézményt – a gyermekvédelem hazai intézményrendszerébe integrálja. A kezdeményezés hatására, a projekt alapú bicskei ellátás fokozatos felszámolásának részeként, 2010. második felében Fóton, a Károlyi István Gyermekközpont (a továbbiakban: Gyermekközpont) részeként kezdte meg működését a Kísérelő Nélküli Kiskorúak Otthona, ahol menedékjogi eljárás alatt álló, menekültként vagy oltalmazottként elismert, továbbá utógondozói ellátás alatt álló külföldiek élnek.

A vizsgálat célja

A felnőtt hozzátartozóitól elszakított gyermekek a szüleik, illetve törvényes gondviselőjük gondoskodását és védelmét nélkülözik, amelynek eredményeként komoly

¹ COUNCIL DIRECTIVE 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers.

társadalmi és pszichés hátrányt szenvednek, így az alapvető jogaik érvényesülése a befogadó országban különleges figyelmet igényel.

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) 22. cikk 1) pontja értelmében, a felnőtt hozzátartozóitól elszakított gyermek (a továbbiakban: kísérő nélküli kiskorú) a befogadó ország állampolgárságával rendelkező, vagy ott jogszerűen tartózkodó gyermekkel azonos bánásmódra jogosult.

A Metv. 2. § f) pontja alapján, kísérő nélküli kiskorú, az a tizennyolcadik életévét be nem töltött külföldi, aki jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kíséréte nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá nem kerül.

A Vhr. hivatkozott rendelkezésének módosításáról szóló 290/2010. (XII. 21.) Korm. rendelet – 2011. május 1-jén hatályba lépett – 93. § (2) bekezdése értelmében, a kísérő nélküli kiskorú menedékkérőt nem befogadó állomáson, hanem a gyermekvédelmi jogszabályok alapján, gyermekvédelmi intézményrendszer keretében kell elhelyezni, feltéve hogy az illető kiskorúságát a menekültügyi hatóság megállapította.

Miután a Gyermekjogi Egyezmény értelmében a kísérő nélküli kiskorú menedékjogi, illetve idegenrendészeti jogállása másodlagos, őt elsősorban gyermekként kell kezelni. Így vizsgálatom elsődleges célja annak megismerése volt, hogy a Gyermekközpont, mint a kísérő nélküli kiskorúak befogadására, illetve ellátására hivatott „gyermekvédelmi intézmény”, az említett elvárásnak miként tesz eleget. Utóvizsgálatként a helyszíni vizsgálatom másik célja az volt, hogy a már hivatkozott AJB 7120/2009. számú jelentésemben megfogalmazott kritikai észrevételeimnek a kísérő nélküli kiskorúakkal való bánásmódra gyakorolt hatásait feltárjam.

A vizsgálat módszere

A Gyermekközpont helyszíni bejárásának időpontja 2012. február 29-e volt. A bejárás elrendeléséről a vizsgált szervezet előre nem értesítettem. A vizsgálat kiterjedt a kiskorúak elhelyezésére szolgáló épületek, azok berendezésének és felszerelésének megtekintésére, iratok tanulmányozására, néhány fiattal, az intézmény velük foglalkozó munkatársaival, továbbá a Gyermekközpont igazgatójával, és helyettesével való beszélgetésre.

Miután a Gyermekközpontban élő, iskolaköteles életkorban lévő 14 kísérő nélküli kiskorúból 12 a Budapest Főváros Önkormányzata által fenntartott Than Károly Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola tanulója volt, vizsgálatomat kiterjesztettem ez utóbbi oktatási intézményre is. Itt – az ugyancsak előre be nem jelentett – helyszíni bejárás 2012. április 3-án történt. Módszere is hasonló volt a Gyermekközpontban leírtakéhoz, vagyis sor került tantermek, azok berendezése és felszerelése megtekintésére, az iskola vezetőivel, néhány menedékjogot élvező fiattal, valamint az őket oktató pedagógusokkal való beszélgetésre.

A megállapított tényállás

Magyarországon a kísérő nélküli „kiskorúak elkülönített elhelyezésére és ellátására alkalmas befogadó állomás” 2008. január 1-jétől, 2011. szeptember 1-jéig a Bicskei Befogadó Állomás területén működött. A Kísérő Nélküli Kiskorúak Otthonának működéséhez szükséges feltételeket és eszközöket a Befogadó Állomás biztosította, de a kiskorúak nevelését a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet munkatársai végezték.

Az egyes migrációs tárgyú kormányrendeleteknek a 2010. évi XXXV. törvénnyel összefüggő módosításáról szóló 290/2010. (XII. 21.) Korm. rendelet 93. § (2) bekezdése értelmében, a menekültként elismerést kérő kísérő nélküli kiskorút 2011. május 1-jétől,

gyermekvédelmi intézményben kell elhelyezni. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium döntése alapján az említett „gyermekvédelmi intézmény” a Budapeستől 20 km távolságban lévő kisváros, Fót területén működő Gyermekközpont.

A Gyermekközpont elődje, a Fóti Gyermekváros 1957 novemberében kezdte meg működését a gróf Károlyi család klasszicista stílusú egykori kastélyában és az azt körülölelő, mintegy 40 hektár területű angolparkban. A Gyermekváros megnyitásakor a tantermek, az ebédlő, és a 20-30 ágyas hálótermek a kastély épületében voltak. A hatvanas évek elején mintegy nyolc-, kilencszáz gyermek élt az intézményben, amelynek területén a szállásépületek mellett, óvodák, iskolák, tanműhelyek, sport- és kulturális létesítmények, könyvtár, színházterem és mozi is volt. A gyermekekre a központi konyhában főztek, de volt mosoda, varroda, cipésműhely, fodrászat és posta is. Az egészségügyi ellátást orvosi rendelő és egy kis kórház, az „Egészségház” biztosította.²

A nyolcvanas évek közepén kezdődött társadalmi változások hatására a gyermekvédelem magyarországi rendszere is átalakult. A változások eredményeként született Gyvt. hatályba lépését követően, a közösségi nevelési elveket a személyre szabott, család- és gyermekközpontú, szükségletorientált ellátás váltotta fel. A változások részeként a családi háztartáshoz hasonló, 10-12 személyes gyermekotthoni csoportokat, illetve lakásotthonokat alakítottak ki az intézményben, amelynek hatására számottevően csökkent az intézményben élő gyermekek létszáma.³ Az 1993 óta Károlyi István Gyermekközpont néven működő intézmény – amelynek parkjából mintegy 10 hektárnyi területen a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat lovas terápiás központja működik – a helyszíni bejáráskor mintegy 160 gyermek és fiatal felnőtt neveléséről és ellátásáról gondoskodott.

A kastélypark Fót legnagyobb közparkjaként működik, ahol horgászto, játszóterek és sportpályák találhatóak. A park területén lévő épületekben négy általános és középiskola, és egy, a Református Egyház által fenntartott óvoda működik. Az intézmények az épületeket a Gyermekközponttól bérlik, és idejárnak a Gyermekközpontban gondozott magyar állampolgárságú gyermekek is. A parkban közel kilencven szolgálati lakás is van, amelyekben egykor a Gyermekközpontban dolgozó, de időközben nyugdíjba vonult nevelők, egyéb alkalmazottak, illetve családtagjaik élnek.

Az alapító okirat szerint a Gyermekközpont önállóan működő költségvetési szerv, amelyet a Nemzeti Erőforrás Minisztérium irányít és tart fenn. Az intézménynek helyet adó földterület kezelője a Nemzeti Vagyongkezelő Zrt.

A Gyermekközpont többirányú tevékenységet lát el. *Gyermekotthonként*, ellátást biztosít a gyermekvédelmi gondoskodásban élő kiskorúak – köztük a menedékjogi eljárás alatt álló, illetve menedékjogot élvező kísérő nélküli kiskorúak – számára. *Speciális gyermekotthonként*, ellátást nyújt a 12. életévet – kivételes esetben 10. életévet – betöltött, de a 18. életévet még el nem érő, súlyos pszichés tüneteket mutató kiskorúak számára.⁴ *Különleges gyermekotthonként*, tartósan beteg kiskorúak számára nyújt szakszerű ellátást.⁵ Végül, *utógondozói ellátást* biztosít a korábban gyermekotthonban elhelyezett, azonban a 18. életévet betöltött, de a 24. életévet még el nem érő fiatal felnőttek – köztük a kísérő nélküli kiskorúként gyermekotthoni ellátásban részesülő, azonban a 18. életévet már betöltött, menedékjogot élvező fiatal felnőttek – részére.

A Gyermekközpont, az utógondozói ellátás keretében, a központi telephelyen kívül, Vajtán, Ozorán, Fóton és Mogyoródon a 18. életévet már betöltött, de a 24. életévet még el nem érő, fiatal felnőttek számára lakásotthoni ellátást biztosít.

² <http://www.stnp.hu/belfold/50-eves-a-foti-gyermekvaros/226193/> letoltve: 2012. március 6.

³ <http://www.stnp.hu/belfold/50-eves-a-foti-gyermekvaros/226193/> letoltve: 2012. március 6.

⁴ 2010. november 26-án adták át, 2011-től fogad gyerekeket, http://www.kigvk.hu/assets/multimedia/rolunk_irtak/fh1010.pdf letoltve: 2012. március 6.

⁵ 2005 novemberében adták át az első ilyen otthont, a másodikat 2006 decemberében, a harmadikat 2007 végén.

Vizsgálatom a Gyermekközpont központi telephelyén élő fiatalok elhelyezési körülményeinek tanulmányozására terjedt ki.

A Bicskei Befogadó Állomásról először a menedékjogi kérelmük elbírálását követően nagykorúvá vált fiatal felnőtteket költöztették a Gyermekközpontba. Az első 7 tagú csoport 2010. június 21-én, a következő 4 tagú csoport 2010. október 27-én érkezett az intézménybe. A harmadik 13 tagú, fiatal felnőttekből álló csoportot 2011. május 20-án, illetve egy további személyt 2011. július 1-én szállították a Gyermekközpontba. A 18. életévet még be nem töltött, kísérő nélküli kiskorúak 23 tagú csoportja, továbbá a fiatal felnőttek utolsó 7 tagú csoportja 2011. augusztus 31-én érkezett a Gyermekközpontba. Érkezésük időpontjától függetlenül a fiatal felnőttek utógondozói ellátásba, a 18. életévet még be nem töltött kísérő nélküli kiskorúak gyermekotthoni ellátásba kerültek.

2011. augusztus 31. után sem utógondozói, sem gyermekotthoni ellátásban részesülő fiatal nem maradt a Bicskei Befogadó Állomáson. 2011. szeptember 1-jétől, az országhatáron menedékjogi kérelmet előterjesztő, magukat kísérő nélküli kiskorúnak valló külföldieket a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (a továbbiakban: Hivatal) munkatársai már a Gyermekközpontba szállítják. 2011. szeptember 1. és december 31. között 34 menedékjogi kérelmet előterjesztett, magát kísérő nélküli kiskorúnak valló személy érkezett az intézménybe.

A helyszíni bejárásakor – a Gyermekközpont nyilvántartása szerint – az intézmény 66, 14 és 24 év közötti életkorban lévő, külföldi állampolgárságú személy ellátásáról gondoskodott. A 28 kísérő nélküli kiskorú közül 13 menedékkérő, 4 menekültként elismert és 11 oltalmazott jogállású gyermek volt. 18 és 24 év közötti életkorban lévő 38 fiatal, felnőtt utógondozói ellátásban részesült. További 2 utógondozói ellátásban részesülő, egykori kísérő nélküli kiskorú – saját kérésére – nem a Gyermekközpont központi telephelyén, hanem magyar állampolgárságú társaikkal közös csoportban, a mogyoródi lakásotthonban élt. Végül, 12, magát kiskorúnak valló személy bejelentés nélkül, ismeretlen helyre távozott.

A vizsgált alapvető jogok

- *Művelődéshez való jog:* „Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”/Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdés/;

- *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz” /Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés/.

- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”/ Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés/

Az alkalmazott jogszabályok

- Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.
- A gyermekek védeleméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1998. évi XXXI. törvény (Gyvt.)
- A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.
- A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény.
- A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény.

- A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról szóló 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet.
- Az egyes migrációs tárgyú kormányrendeleteknek a 2010. évi XXXV. törvénnyel összefüggő módosításáról szóló 290/2010. (XII. 21.) Korm. rendelet.
- Az egyes sajátos közoktatási feladatok támogatása igénylésének, döntési rendszerének, folyósításának, elszámolásának és ellenőrzésének részletes szabályairól szóló 24/2011. (V. 18.) NEFMI rendelet.

A vizsgálat megállapításai

I. Hatásköröm tekintetében

Az Alaptörvény 30. cikk (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa alapjogvédelmi tevékenységet lát el, akinek az eljárását bárki kezdeményezheti.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdés a) pontjának rendelkezése alapján, az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított vizsgálatával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa, természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálása, vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálata céljából, hivatalból is eljárhat.

A felnőtt hozzátartozóitól elszakított, magyarul nem beszélő, külföldi állampolgár gyermekek esetében alaposan feltételezhető, hogy kiszolgáltatott helyzetüknél fogva, az alapvető jogaik megsértése esetén még panaszkodni sem lennének képesek. Ezért az Ajbt. 18. § (4) bekezdésében biztosított jogkörömben eljárva, a Gyermekközpontban élő külföldi állampolgárságú fiatalok megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz, továbbá művelődéshez, valamint testi és lelki egészséghez való alapvető jogainak érvényesülését hivatalból vizsgáltam.

II. A menedékjogi kérelmet benyújtó kísérő nélküli kiskorú elhelyezésével és ellátásával kapcsolatos megállapításaim

A Gyermekközpontban élő külföldiek többsége illegális úton kísérelte meg Magyarország államhatárának átlépését. Az őket elfogó, illetve előállító rendőrség munkatársainak szóban jelezték, hogy menedékjogi kérelmet kívánnak előterjeszteni. Az országhatáron megjelenő, és a Metv. hatálya alá tartozó külföldiekkel kapcsolatos egyes eljárási feladatok, a Hivatal, illetve a rendőrség szervei által történő közös végrehajtásának részletes szabályait az 1/2011. (OT 15.) BAH-ORFK együttes intézkedés tartalmazza, amelynek rendelkezéseit 2011. október 17-től kell alkalmazni.⁶

A menedékkérőket a rendőrök tolmács közreműködésével meghallgatták, amelyről jegyzőkönyv készült. Az eljáró rendőrök a többségében személyazonosításra alkalmas iratok nélkül érkező külföldiek személyes adatait a nyilatkozatuk alapján rögzítették. Az idegenrendészeti hatóság – az Európai Unió Tanácsának 2725/2000/EK rendelet 4. cikk (1) bekezdése alapján – a 14. életévet betöltött menedékkérők ujjlenyomatát és arcképét az

⁶ Lásd az ORFK Tájékoztató (OT) 2011. október 14-én megjelent, 2011/15. számát.

államhatáron rögzítette, majd elektronikus úton, a számítógépes központi adatbázis (a továbbiakban: Eurodac) számára továbbította.

Amint a külföldi által közölt születési adatok, az előzetes orvosi vizsgálat, illetve az érkezés körülményei alapján a rendőrök észlelték, hogy a menedékkérő kísérelő nélküli kiskorú, észlelésükről azonnal értesítették a Hivatal illetékes igazgatóságának munkatársait. A menedékkérő kísérelő nélküli kiskorúak ideiglenes hatályú elhelyezéséről – a Gyvt. 72. § (1) bekezdésének b) pontja alapján – a Hivatal határoz, amelyről értesíti az elfogás helye szerint illetékes idegenrendészeti hatóságot, valamint – a Nemzeti Erőforrás Minisztérium által ideiglenes hatályú elhelyezésre is kijelölt gyermekvédelmi intézményként – a Gyermekközpontot.

A kísérelő nélküli kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezésével egyidejűleg, az eljáró igazgatóság a menedékkérelem benyújtásáról értesíti a Hivatal Budapesti és Pest-megyei Regionális Igazgatóságát, továbbá intézkedik az eljárás során keletkezett ügyiratok áttételéről. A Gyermekközpontban elhelyezett, kísérelő nélküli kiskorúak által előterjesztett menedékkérelmek ügyében első fokú hatóságként minden esetben a Hivatal Budapesti és Pest-megyei Regionális Igazgatóságának Menekültügyi Osztálya jár el.

A Hivatal munkatársai a menedékkérő kísérelő nélküli kiskorút már az országhatár átlépését követően ellátták humanitárius tartózkodási engedéllyel, majd többségében a rendőrség, kivételesen a Hivatal munkatársai néhány órán belül átszállították őt a Gyermekközpontba. A Hivatal munkatársai a kísérelő nélküli kiskorú érkezéséről telefax útján értesítették a Gyermekközpontot, de többnyire telefonon is konzultáltak a szolgálatban lévő nevelőkkel. *A vizsgálat során kísérelő nélküli kiskorúak ideiglenes hatályú elhelyezésével, valamint a Gyermekközpontba szállításával összefüggésben alapvető joggal összefüggő visszasságra utaló körülményt nem észleltem.*

A Gyermekközpontba érkező kísérelő nélküli kiskorúak befogadását a szolgálatban lévő nevelők intézik. A kiskorú érkezéséről szóló értesítés megérkezését követően előkészítik a fiatal fekhelyét, törölközőjét és élelmét. Az újonnan érkezők fogkefét, fogkrémet, tusfürdőt, borotvahabot és egészségügyi papírt tartalmazó tisztálkodási csomagot kapnak. A befogadott kiskorút tájékoztatják, hogy hová került, milyen vizsgálatok várnak rá, továbbá milyen jogai és kötelezettségei vannak. Az érkezőről 1-1 egész alakos fénykép, illetve portré készül, majd rögzítik a személyleírását. Amennyiben a kísérelő nélküli kiskorún betegség, vagy rosszullét észlelhető, orvosi segítséget kell igénybe vennie. A befogadás utolsó mozzanataként a kísérelő nélküli kiskorút az egyik lakószobában, az előkészített fekhelyen helyezik el.

A menedékkérelmi eljárás az előzetes vizsgálati, továbbá az érdemi eljárásra oszlik. A Metv. 47. §-a alapján az előzetes vizsgálati eljárást 30 napon belül le kell folytatni. A Hivatal ennek során azt vizsgálja, hogy a menedékkérő esetében a „dublini rendeletek” alkalmazásának feltételei fennállnak-e, másrészt – a Metv. végrehajtásáról szóló 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet 63. § (1) bekezdése alapján – értesíti az illetékes tiszti főorvost az adott járványügyi helyzetnek megfelelő orvosi vizsgálatok elrendelése érdekében. A vizsgálatom adatai szerint a tiszti főorvos a kísérelő nélküli kiskorúakat általában HIV, Lues, TBC, lepra, széklet-hastífusz, hepatitis B és ektoparazita vizsgálatokon történő részvételre kötelezi.

Amennyiben a vizsgálatok eredményeként a tiszti főorvos megállapítja, hogy a menedékkérő közegészséget veszélyeztető betegségben szenved, illetve fertőzőképes, a Hivatal tájékoztatása mellett haladéktalanul javaslatot tesz a szükséges korlátozó intézkedések megtételére. A betegség fennállásáig a kérelmező közösségben nem, vagy állapotára, betegségére, illetve kórokozó-hordozó állapotára figyelemmel – a tiszti főorvos által meghatározott – korlátozásokkal helyezhető el. Ha a kérelmezőt nem lehet közösségben elhelyezni, gondozásba vételéről és elhelyezéséről a tiszti főorvos által meghatározott módon,

elkülönítetten kell gondoskodni. Az elkülönítésről a Hivatalt értesíteni kell. A járványügyi érdekből szükséges intézkedések költségeit a menekültügyi hatóság megtéríti.

A Gyermekközpont munkatársainak beszámolója szerint alkalmanként előfordul, hogy az újonnan érkező kísérelő nélküli kiskorú rühes, vagy tetves, esetleg olyan fertőző betegségben, nevezetesen tuberkulózisban szenved, amelyre csak a tisztii főorvos által elrendelt szűrővizsgálat eredményeként derül fény. Az ilyen fertőzés megszüntetéséig, de legalább a szűrővizsgálat eredményének megérkezéséig indokolt lenne az újonnan érkezett kísérelő nélküli kiskorút a közösségtől elzárva elhelyezni. *A Gyermekközpont azonban egészségügyi elkülönítő helyiséggel nem rendelkezik, ami veszélyezteti az intézményben lakót, illetve dolgozót, az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése alapján megillető, testi és lelki egészséghez való jogának érvényesülésében.*

Miután a kísérelő nélküli kiskorú olyan ügyfél, aki a menedékjogi eljárásban a saját ügyében nem tud önállóan eljárni, és – szülői felügyelet hiányában – sem törvényes, sem meghatalmazott képviselője nincs, a Hivatal – a Metv. 35. § (6) bekezdése alapján – haladéktalanul intézkedik a gyermek képviselőre jogosult személy kirendeléséről, és megkeresi Budapest Főváros V. kerületének Gyámhivatalát (a továbbiakban: Gyámhivatal). A Gyámhivatal a kísérelő nélküli kiskorú számára, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 225. § (1) bekezdése alapján eseti gondnokot rendel. Az eseti gondnok olyan jogkörrel jár el, mint a gyám, így a kísérelő nélküli kiskorút nem csak a menedékjogi eljárásban, hanem annak lezárásáig valamennyi hivatalos eljárásban, és fórum előtt képviseli. A Gyermekközpontban élő kísérelő nélküli kiskorúak eseti gondnokaként az intézmény egyik főállású, jogász szakképzettségű munkatársa jár el. *Vizsgálatom során a kísérelő nélküli kiskorúak törvényes képviselőre jogosult, eseti gondnok kirendelése kapcsán alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tártam fel.*

A Hivatal munkatársa a kísérelő nélküli kiskorút, a Gyermekközpont által alkalmazott, eseti gondnok jelenlétében, tolmács segítségével 1-2 napon belül meghallgatja, illetve az ujjlenyomatát és az arcképét rögzíti. Amennyiben a magát kiskorúnak valló menedékkérő kiskorúságát illetően kétség merül fel, a Metv. 44. § (1) bekezdése alapján, életkorának megállapítása céljából orvos szakértői vizsgálat kezdeményezhető. Az Európai Unió Tanácsának 97/C 221/03. számú állásfoglalása 4. cikk (3) bekezdése alapján az „életkor meghatározásnak objektívnek kell lennie. Ennek érdekében a tagállamok a kiskorú, speciálisan kirendelt felnőtt képviselő vagy intézmény egyetértésével, szakképzett egészségügyi személyzet által végrehajtott életkor meghatározó vizsgálatot végezhetnek.”⁷ A kísérelő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos bánásmódról vonatkozó nemzetközi elvárás szerint „az életkor meghatározása fizikai, fejlődési, pszichikai és kulturális tényezőket foglal magában. Amennyiben az életkor meghatározása szükségesnek tűnik, az eljárást olyan független szakértőnek kell lefolytatnia, aki megfelelő szaktudással és a gyermek etnikai, ill. kulturális közegének megfelelő ismeretekkel rendelkezik.”⁸

A Hivatal a menedékjogi kérelmet benyújtó kísérelő nélküli kiskorú életkorának vizsgálatát végzéssel rendeli el. Az életkor meghatározást egy igazságügyi orvosszakértő, a Budai Egészségközpont radiológus főorvosa, a Greulich-Pyle módszer alapulvételével végzi. Az igazságügyi orvosszakértő által alkalmazott kormeghatározási módszer lényege, hogy a vizsgált személy bal csuklójáról készített röntgenfelvételt összehasonlítja a módszert kidolgozó amerikai szerzők által, az 1950-es években 1000 középosztálybeli fiú és lány csuklójáról készített röntgenfelvétel alapján készült referencia atlással. A módszer kiegészítéseként egy fogászati panoráma felvétel, valamint egy medence felvétel is készül. Az orvosszakértő ezeket is figyelembe veszi a kormeghatározáskor. Az orvosszakértő meglátása

⁷ COUNCIL RESOLUTION of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries (97/C 221/03)

⁸ http://www.separated-children-europe-programme.org/separated_children/good_practice/native/index.html

szerint az általa megállapított kor, illetve a vizsgált egyén tényleges életkora között maximum 1-2 éves eltérés lehet. A főorvos állítása szerint eddig kizárólag a rendelkezésére álló radiológiai felvételek alapján adott szakvéleményt, egyéb körülménynek, így például a vizsgált személy etnikai, illetve kulturális közegével kapcsolatos információnak nem volt birtokában. Az orvosszakértő az életkor meghatározás hibahatárának csökkentésére – kiegészítésként – a kulcsesont röntgen felvételének értékelését tartaná célszerűnek.

A kiskorú személy életkorának meghatározása nem jogi, hanem orvos szakmai kérdés. Ezért jelen vizsgálatom során e tekintetben mindössze annak megállapítására szorítkozhattam, hogy a ma követett gyakorlat előrelépést jelent az AJB 7120/2009. számú jelentésben ismertetett gyakorlathoz képest, amikor az érintett személyek életkorának meghatározása „általános benyomás, a fogazat megtekintése, a másodlagos nemi jegyek fizikális vizsgálata (inspekción)” módszerével történt, és a csukló ízületek Röntgen-sugaras vizsgálatára csak kivételesen – a vizsgálatomat megelőző két év alatt összesen három esetben – került sor.

A kísérelő nélküli kiskorú életkor meghatározásakor különös gondossággal és fokozott körültekintéssel, a hibalehetőségek kockázatának ésszerű minimalizálásával kell eljárni. Az életkor meghatározásakor, kétség esetén, a felnőtt hozzátartozóitól elszakított gyermek javára kell dönteni. Az általam megismert ügyiratok között olyan esettel is találkoztam, amikor a kísérelő nélküli kiskorú birtokában lévő születési okirat alapján a gyermek az orvosszakértői véleményben megjelölt életkornál fiatalabb volt. A Hivatal ebben az esetben a menedékkérő javára döntött, és az eljárás során őt a birtokában lévő születési okiratban szereplő életkor alapulvételével, kísérelő nélküli kiskorúként kezelte. *A kísérelő nélküli kiskorúak életkorának meghatározása kapcsán alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülmény nem merült fel.*

A Hivatal az orvosszakértő által nagykorúnak nyilvánított személyeket a Debreceni Befogadó Állomásra irányítja, ahol a Gyermekjogi Egyezmény szerint megkövetelt, illetve a Gyvt. alapján járó speciális bánásmód hiányzik. Így e személyek a felnőtt korú kérelmezők számára rendszeresített körülmények közé kerülnek.

Amennyiben az Eurodac körülbelül 3 napon belül megérkező válasza szerint a kérelmező ügyében a tagállamok valamelyikében már indult menedékjogi eljárás, a Hivatal az előzetes eljárást felfüggeszti és a Metv. 49. § (4) bekezdése alapján, végzéssel dönt arról, hogy őt a „dublini eljárás” keretében ennek a tagállamnak átadja. Ha a dublini eljárás a kérelmező átadásával zárul, az előzetes vizsgálati eljárást – a kérelmező átadásának időpontjában – meg kell szüntetni. A kiskorú kérelmező az átadásig a Gyermekközpontban marad, amelynek időtartama – az átvevő tagállam illetékes hatóságai együttműködésétől függően – változó. Gyakori, hogy a menedékkérő az átadás időpontja előtt ismeretlen helyre távozik. Ilyen esetben a Hivatal a Metv. 52. § (2) bekezdésének d) pontja alapján a menedékjogi eljárást megszünteti.

Amennyiben az Eurodac adatai szerint a kérelmező ügyében még egyik tagállamban sem indult menedékjogi eljárás, esetleg a kérelmezőt és a kérelem vizsgálatát a megkeresett tagállam nem veszi át, a Hivatal az előzetes vizsgálati eljárást folytatja.

Ha a Hivatal a kérelem elfogadhatóságát állapítja meg, az ügyet érdemi eljárásra utalja. A Hivatal a Metv. 56. §-a alapján a kérelmet érdemi eljárásra utaló végzésben, a kísérelő nélküli kiskorú részére szálláshelyként a Gyermekközpontot jelöl ki, ahol az eljárás hátralévő részében életvitelszerűen köteles tartózkodni. Az érdemi eljárást az érdemi eljárásra utaló végzés meghozatalától számított hatvan napon belül kell lefolytatni. *A Hivatal a kísérelő nélküli kiskorúak esetében a Metv. által előírt ügyintézési határidőket betartja, vizsgálatom során ebben a tekintetben alapjoggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észleltem.*

A menedékjogi eljárás jogerős befejezését követően a Gyámhivatal a kísérelő nélküli kiskorút átmeneti nevelésbe veszi. A Gyámhivatal az átmeneti nevelésben lévő gyermek

gyámjául egy általa már ismert személyt, a kísérő nélküli kiskorúak otthonának vezetőjét nevezi ki.

III. A menedékkérelmező, illetve a menekültként vagy oltalmazottként elismert kísérő nélküli kiskorúak elhelyezésével, ellátásával kapcsolatos megállapításaim

A Hivatal, az érdemi eljárás eredményeként a kísérő nélküli kiskorú menedékkérőt menekültként vagy oltalmazottként elismeri, de előfordul, hogy a kérelmet elutasítja. A Metv. 10. § (1) bekezdése, továbbá 17. § (1) bekezdése értelmében a menekült, valamint az oltalmazott jogállású külföldit – ha törvény vagy kormányrendelet eltérően nem rendelkezik – a magyar állampolgár jogai illetik meg és kötelezettségei terhelik. Az „eltérő rendelkezések” többségét maga a Metv., illetve a Vhr. tartalmazzák.

A külföldi állampolgárságú fiatalok két kiskorú és négy utógondozó csoportban élnek. Az átlagosan 10-12 személyes csoportok kétszintes épületekben, szintenként önálló lakrészekben vannak elhelyezve. A lakrészek központja a kb. 20-25 m² alapterületű, közösségi térként funkcionáló nappali helyiség. Ezen túl, a csoportoknak otthont adó lakrészekhez konyha-étkező helyiség, négy-öt hálószoba, továbbá mosdókagylókkal, zuhanyzókkal, illemhelyekkel, illetve mosógéppel felszerelt vizesblokk, valamint a nevelők részére kialakított helyiség is tartozik.

A kísérő nélküli kiskorúak az intézmény területén működő étteremből kapják az ebédet, a többi étkezést közösen, önálló gazdálkodás alapján oldják meg. A 14 évnél idősebb kiskorúak havi ellátmánya 33.500 Ft/fő, amelyhez zsebpénzként 14.800 Ft/fő családi pótlék járul. A magyar állampolgárságú kiskorúak napi ételmezési normája, amelyből napi ötszöri étkezést kell biztosítani, 685 Ft/fő. Ebből az összegből az ebéd költsége 271 Ft/fő. A kísérő nélküli kiskorúak ebédnormáját a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat pályázati pénzből, napi 181 Ft/fő összeggel kiegészíti, így az ő ebédjüket napi 452 forintból készítik.⁹

Az utógondozói csoportokban élő fiatalok a teljes ellátásukról maguk gondoskodnak, közösen szervezik a bevásárlást, és a főzést is. A 18. életévet betöltött fiatalok havi ellátmánya 37.000 Ft/fő, amelyhez – annak a tanévnek a végéig, melyben a fiatal a 20. életévét betölti – zsebpénzként 14.800 Ft/fő családi pótlék járul.

A Gyermekközpont munkatársai a fiatalok ételmezésénél a muszlim vallási előírásokat mind a hétköznapokban, mind a vallási ünnepek kapcsán – így különösen ramadán idején, illetve az azt követő időszakban – figyelembe veszik és tiszteletben tartják.

A nevelői szobák kivételével, a lakrészekhez tartozó helyiségek takarítása, és tisztán tartása a kiskorúak, illetve az utógondozottak feladata, amelybe szükség szerint a gondozók is besegítenek. A külföldi állampolgárságú fiatalok számára rendszeresített lakrészek mérete, kialakítása, azok berendezése, a magyar állampolgárságú társaik által használt lakrészekkel azonos. *Alapvető joggal összefüggő visszásságra, vagy annak közvetlen veszélyére utaló körülményt sem a kísérő nélküli kiskorúak, sem az utógondozói ellátás alatt álló külföldiek elhelyezése, illetve ellátása kapcsán nem észleltem.*

A rendelkezésemre bocsátott adatok szerint a Gyermekközpont 17 munkatársa – munkakörétől függően 6, 8, illetve 12 órás műszakban – kizárólag a külföldi állampolgárságú fiatalokkal foglalkozik. A kísérő nélküli kiskorúak csoportjaihoz nevelők és gyermekfelügyelők, illetve asszisztensek vannak beosztva. Egy-egy csoporttal összesen 5 munkatárs foglalkozik, akik különböző váltásban, napi 24 órában vannak jelen.

Az utógondozottak csoportjait csoportvezetők és felügyelők segítik. A csoportvezetők engedélyezik a látogatók fogadását, valamint a közösségi programokat, így például a

⁹ A helyszíni bejárás időpontjában, 2012. március 29-én 1 Euró 293 forintba, 1 USD 220 forintba került.

csoporton belüli ünnepek szervezését. A felügyelők biztosítják a szociális jelenlétet, a rászorulókat korrepetálják, segítenek a tanulásban, az írásbeli házi feladatok elkészítésében, valamint az esetleges szocializációs különbségek áthidalásában.

A munkatársak gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő, gyermekvédelmi asszisztens, szociálpedagógus, romológus, romológia-pedagógia szakos tanár, pszichológus, pedagógus szakképzettséggel rendelkeznek, akik pályázat útján kerültek jelenlegi munkakörükbe. Hárman a Bicskei Befogadó Állomásról kerültek a Gyermekközpontba, a többiek már korábban is az intézmény munkatársai voltak. Egy munkatárs egyetemistaként a szakmai gyakorlati idejét is a Gyermekközpontban töltötte, majd pályázat útján lett az intézmény nevelője.

A Gyermekközpont közösségi épülettel, klubbal is rendelkezik. A saját lappal nem rendelkező fiatalok a közösségi épületben található számítógépeken internetezhetnek, illetve web kamera segítségével, a barátaikkal, illetve a hozzátartozóikkal is kommunikálhatnak. A közösségi épületben imahelyiséget rendszeresítettek, ahol a muszlim vallású fiatalok közösen imádkozhatnak.

A Gyermekközpont külföldi állampolgárságú gyermekekkel foglalkozó munkatársai jellemzően angol, vagy német nyelvismerettel rendelkeznek, azonban mind a kísérő nélküli kiskorúakkal, mind az utógondozottakkal többnyire magyarul beszélnek. Bicskéről a Gyermekközpontba költözött fiatalok valamilyen szinten már tudtak magyarul, így velük komolyabb kommunikációs nehézségeik nem voltak. Az újonnan érkezettek esetében leggyakrabban használt idegen nyelv az angol. Szükség esetén, a már hosszabb ideje Fótón lakó – és a magyar nyelvet jobban ismerő – személyek alkalmi tolmácsként segítik a párbeszédet. A nevelők folyamatosan törekszenek a kommunikációs nehézségek megoldására, így például pastu, dari vagy más, a fiatalok által beszélt nyelveket is igyekeznek legalább alapszinten elsajátítani.

A személyzet a külföldi állampolgárságú fiataloknak a Gyermekközpontba érkezését megelőzően semmiféle szakmai felkészítést nem kapott. Az intézmény az új feladat ellátásának megkezdését követően kezdett továbbképzéseket szervezni. Az eddigi továbbképzések témái között szerepelt például: a menedékkérők származási országával kapcsolatos ismeretek; a menekültügyi eljárás jogi háttere; a menedékkérőkkel való bánásmód, különös tekintettel a poszttraumás stressz kezelésére; gyakorlati problémák/tapasztalatok megvitatása; kulturorientációs képzés. A képzéseket a Menedék Migránsokat Segítő Egyesület, a Cordelia Alapítvány, valamint a Hivatal munkatársai tartották.

A vizsgálatom tapasztalatai szerint a Gyermekotthon dolgozói szeretik munkájukat, hivatástudattal, pozitívan állnak a megoldandó problémákhoz. *A menedékjogot kérelmező, illetve a menekültként vagy oltalmazottként elismert kísérő nélküli kiskorúak elhelyezésével, ellátásával, a velük való foglalkozással kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tártam fel.*

IV. A menedékjogot kérelmező, illetve a menekültként vagy oltalmazottként elismert kísérő nélküli kiskorúak oktatásával kapcsolatos megállapításaim

A Gyermekjogi Egyezmény 28. cikke alapján minden gyermeknek joga van a kötelező és ingyenes alapfokú oktatáshoz. Az államok előmozdítják a középfokú oktatás különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják és hozzáférhetővé teszik. A befogadási irányelv 10. cikk (1) és (2) bekezdése szerint a tagállamok a kiskorú menedékkérőknek a befogadó tagállam állampolgáraihoz hasonló feltételekkel biztosítják a részvételt az oktatási rendszerben. Az

oktatási rendszerhez való hozzáférés legfeljebb a kérelem benyújtásától számított három hónapig halasztható.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: közoktatási törvény) 6. § (1) bekezdése értelmében Magyarországon minden gyermek tanköteles. A közoktatási törvény 110. § (1) bekezdésének a) pontjának meghatározása szerint pedig Magyarországon mind a menedékjogot kérő, mind a menedékjogot élvező kiskorú tanköteles. Az egyes sajátos közoktatási feladatok támogatása igénylésének, döntési rendszerének, folyósításának, elszámolásának és ellenőrzésének részletes szabályairól szóló 24/2011. (V. 18.) NEFMI rendelet 7. § (1) bekezdés a) pontja alapján, a közoktatási törvény 110. § (1) bekezdésének hatálya alá tartozó, menedékjogot kérelmező, menekültként elismert, illetve humanitárius tartózkodási engedéllyel rendelkező, nem magyar ajkú, tanköteles életkorban lévő külföldi állampolgár után, amennyiben magyar oktatási nyelvű osztályba jár, az oktatási intézmény fenntartója támogatást igényelhet. A támogatás összege, ami csak a nappali oktatásban résztvevő tanulók után igényelhető, nem haladhatja meg a 140.000 Ft/fő/év összeget.

A rendelkezésemre álló adatok szerint a Gyermekközpont munkatársai körülbelül 1 hónapon belül, gyakorlatilag a menedékjogi kérelem előzetes vizsgálatának lezárulása időpontjáig, valamennyi gyermeket valamilyen alap-, vagy középfokú oktatási intézményben el tudják helyezni. Minimálisan ennyi időre van szükség ahhoz, hogy a kísérő nélküli kiskorú a kötelező szűrővizsgálatokon átessen, az utazása fáradalmait többé-kevésbé kipihenje, és az iskola, illetve a Gyermekközpont közötti utat megismerve, egyedül is képes legyen közlekedni.

A helyszíni vizsgálat időpontjában a Gyermekközpontban élő kísérő nélküli kiskorúak, illetve utógondozói ellátás alatt álló fiatalok közül 32 a Budapesten működő Than Károly Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola, 5 az Esély Kövesi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium, 1 pedig a Semmelweis Ignác Szakiskola tanulója volt. 1 fiatal a gödöllői Madách Imre Szakképző Iskolába járt.

A Gyermekközpontban élő és az intézményben tanuló külföldi állampolgárságú fiatalok létszámára tekintettel, vizsgálatomat a Than Károly Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskolára (a továbbiakban: Iskola) terjesztettem ki.

Az 1950-ben alapított Iskolának jelenleg a Fővárosi Önkormányzat a fenntartója. Az intézmény 1043 nappali, 417 esti képzésben részt vevő tanulója 102 pedagógus oktatja. Eddig a tantestület mintegy 40 tagja vett részt multikulturális képzésben, azonban többen is jelezték, hogy a sikeres pedagógiai munka szempontjából fontos lenne, ha egyrészt a menedékjogot élvező tanulók származási országáról, különösen annak kultúrájáról, és vallási szokásairól, másrészt a menedékjogi eljárás tartalmáról, annak szakaszairól információkat kaphatnának. Ezen igény ellenére, ilyen tartalmú képzésben történő részvételre eddig nem volt lehetőségük.

Az Iskola 2008-ban – egy civil szervezet, a Református Menekültmisszió kezdeményezésére – kezdett menedékjogot élvező tanulókkal foglalkozni. Az első tanév 10 fős csoporttal indult. A helyszíni bejárásakor összesen 57 menedékjogot élvező tanulót, köztük a Gyermekközpontban élő külföldi fiatalokat oktattak. A tanulók több mint négyötöde afgán, a többi szomáliai, iraki, és 2 azeri állampolgárságú volt.

A Főton élő tanulók a Gyermekközpont kezdeményezésére kerülnek az Iskolába. A menedékjogot élvező tanulók oktatása, nevelése az Oktatási Közlöny XLVIII. évfolyam, 24. számában megjelent, a külföldi állampolgár gyermekek, tanulók interkulturális pedagógiai rendszer szerinti óvodai nevelése és iskolai nevelése-oktatásáról szóló, oktatási miniszteri irányelv alapján történik.

Az újonnan érkező tanulók, először egy nyelvi felzárkóztató csoportba kerülnek, ahol heti 20 órában magyart, mint idegen nyelvet tanulnak. A tanulók a tanév végi magyar

nyelvismereti vizsga eredményétől, valamint a tantárgyi ismereteiktől függően tudásszintű felzárkóztató csoportba, szakiskolai, szakközépiskolai, esetleg gimnáziumi képzésbe kerülnek, ahol a magyar tanulókkal közös osztályban, magyar nyelven oktatják őket. Azokat a tanulókat, akiknek a magyar nyelvismerete az elvárt szintet nem éri el, az Iskola továbbra is a nyelvi felzárkóztató csoportban tartja.

Az Iskola a tudásszintű felzárkóztatásra járó, menedékjogot élvező tanulókat maximum 15 fős osztályokban, magyar nyelven, olyan magyar állampolgárságú társaikkal közös csoportban oktatja, akik 16 éves korukig nem fejezték be a nyolc osztályt. A tudásszintű felzárkóztatásra járó, menedékjogot élvező tanulók – a magyar nyelv és irodalom, szakmai, illetve pályaorientáció tantárgyak, valamint az osztályfőnöki óra helyett – heti 10 órában magyart, mint idegen nyelvet tanulnak.

A szakiskolai oktatás első két évében közismereti tárgyakat oktatnak. A tanulók a két éves képzést követően, szakképzésre jelentkezhetnek. Az ilyen osztályba járó, menedékjogot élvező tanulók magyart, mint idegen nyelvet heti 15 órában tanulnak. Az Iskolában vízmű kezelő, valamint bolti eladó szakmát lehet elsajátítani, de nincs akadálya annak sem, hogy a tanulók más szakképző intézményt válasszanak. A tapasztalatok szerint a szómáliai állampolgár fiatalok többnyire a vízvezeték szerelői, az afgán állampolgárok az autószerelői szakmát preferálják.

A magyar tannyelvű, gimnáziumi osztályba járó, menedékjogot élvező tanulók az – angol, francia, vagy német nyelv mellett – magyart, mint idegen nyelvet heti 2 órában tanulnak.

Az iskola menedékjogot élvező felnőttek oktatásával is foglalkozik. A felnőttoktatás keretében gimnáziumi képzés folyik. A felnőttképzésben résztvevő külföldiek számára a Református Menekültmisszió munkatársai magyart, mint idegen nyelvet oktatnak. Az Iskola a muszlim vallású tanulók által használt vallási helyiséggel is rendelkezik, ahol igény szerint, napjában többször is imádkozhatnak. Az egyik menedékjogot élvező tanuló jelezte, hogy szeretne az imaszoba számára egy „iszlám kaput” készíteni. Az Iskola a kapu elkészítéséhez szükséges faanyagot már beszerezte, és engedélyezte, hogy azt a tanuló a karbantartó műhelyben, az intézmény tulajdonában lévő szerszámokkal elkészítse.

A helyszíni bejárás során 4 menedékjogot élvező, afgán állampolgárságú tanuló nyilatkozott arról, hogy 2010 és 2011 években kerültek a Bicskei Befogadó Állomásra, ahol körülbelül egy évet töltöttek. 3 személy hét hónapja, 1 már másfél éve a Gyermekközpontban él. Utóbbi már két éve az Iskola tanulója. A többiek 2011 decemberében iratkoztak be az Iskolába, amit a Gyermekközpont munkatársai választottak számukra. 3 tanuló – az Afganisztánban már csaknem húsz éve zajló polgárháború miatt – a Magyarországra érkezésüket megelőzően semmiféle iskolai képzésben nem vettek részt. Mindössze 1 jelezte, hogy rövid ideig egy perzsa iskolába járt.

A már két éve az Iskolában tanuló fiú jelenleg szakiskolai osztályba jár, jövőre kell szakmát választania. Elképzelései szerint autószerelő vagy fodrász szeretne lenni. Egy 20 fős, többségében magyarokból álló osztályban tanul, ahol rajta kívül még három külföldi tanuló van. Ingyenes tanszereket Fóton, és az Iskolában is kapott. A többiek is integrált oktatásban vesznek részt, a magyar osztálytársaik mellett. Autószerelők szeretnének lenni.

A meghallgatott tanulók délutánonként járnak az Iskolába. Munkanapokon 12:30-tól 16:30-ig tart a tanítás. A napi magyar nyelvórák mellett biológiát, matematikát, történelmet, és földrajzot tanulnak, de van testnevelés órájuk is. Az osztálytársaikkal semmiféle konfliktusuk nem volt, rendszeresen segítik őket a tanulásban.

A menedékjogot élvező tanulók, a tanórákon kívül, körülbelül havi rendszerességgel, az iskola által szervezett közösségi programokban – például mozi, illetve múzeumlátogatás, parlamenti kirándulás, nyári táborozások, stb. – is részt vesznek. A Fóton élő tanulók többnyire a Gyermekközpontban étkeznek, azonban az iskola büféjében vegetáriánus, illetve

sertéshúsmentes ételek is kaphatók. *Tapasztalataim szerint a menedékjogot élvező fiatalok az iskolában jól érzik magukat, oktatásukkal összefüggésben alapjogaikat érintő visszásságra utaló körülményt nem észleltem.*

A Gyermekközpont helyszíni bejárását követően jelezték a Református Menekültmisszió munkatársai, hogy ők az Iskola három olyan tanulójáról gondoskodnak, akik annak ellenére, hogy kísérő nélküli kiskorúként érkeztek Magyarországra, mégsem kerültek be a Gyermekközpontba, és utógondozói ellátásra sem jogosultak. Állításuk szerint a három tanuló egyikének testvére jelenleg is Fóton él, aki a Gyermekközpontban kapott élelem felét azért hozza az Iskolába, hogy azt a gyakorlatilag éhező testvérének odaadja.

A Református Menekültmisszió a vizsgálat során arról tájékoztatott, hogy az általa megnevezett tanulók közül 2 ismeretlen helyre, feltehetően külföldre távozott. *Miután az ismeretlen helyen tartózkodó tanulók esetében nem volt lehetőségem tisztázni, hogy ügyük általam való vizsgálatához hozzájárulnak-e, azt mellőztem.*

A harmadik, 1 oltalmazott státusban lévő afgán állampolgárságú tanuló két és fél éve tartózkodik Magyarországon. Kísérő nélküli kiskorúként egy évet a Bicskei Befogadó Állomáson töltött. A menedékjogi eljárás jogerős befejezését megelőzően azonban nagykorúvá vált, ezért a Gyámhatóság nem vette őt utógondozásba, és a Befogadó Állomást el kellett hagynia. Két éve tanul az Iskolában, jelenleg szakiskolai osztályba jár. Autószerelő szeretne lenni, de úgy tervezi, hogy jövőre átmegy a szakközépiskolai osztályba. A magyar, mint idegen nyelv mellett kémiát, fizikát, matematikát, történelmet, technikát, ének zenét és angol nyelvet tanul. Integrált osztályba jár, ahol rajta kívül még egy külföldi tanuló is van. Jól beszél magyarul.

A szóban forgó afgán tanuló a Református Menekültmisszió iskolai integrációs programjának résztvevőjeként, a misszió munkatársainak segítségével került a Kós Károly Kollégiumba, ahol jelenleg is lakik. A Kós Károly Kollégium a tanév végén bezár, így a múlt évi nyári szünetet a Református Kollégiumban töltötte. A tanszereket magának kell megvásárolnia. Jelenlegi jövedelme havi 14.000 forint családi pótlék, valamint a Református Menekültmisszió által folyósított 7.500 forint zsebpénz. A kollégiumi elhelyezésének, valamint a havi tömegközlekedési bérletének költségeit a Hivatal fedezi. Miután családi pótlékra legfeljebb annak a tanévnek a végéig jogosult, amikor a 20. életévét betölti, aggódik, hogy a jövőben miből fogja az iskolai tanulmányainak, valamint a megélhetésének költségeit fedezni.

Az Ajbt. 18. § (5) bekezdése értelmében, olyan ügyben, amelyben jogerős közigazgatási határozat született, az alapvető jogok biztosához ennek közlésétől számított egy éven belül lehet fordulni. *Az afgán tanulóval, őt a Befogadó Állomás elhagyására kötelező közigazgatási határozatot egy évnél régebb ideje közölték, így ügyét nem vizsgálhattam érdemben.*

Összefoglaló

Az utóvizsgálatom legfontosabb megállapítása, hogy az AJB 7120/2009. számú jelentésemben megfogalmazott, mind a jogalkotást, mind a jogalkalmazást érintő kezdeményezéseim lényegében teljesültek.

A jogalkotást érintő kezdeményezésem eredményeként, az egyes migrációs tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2010. évi CXXXV. törvény – a Gyvt. 4. § (1) bekezdésének kiegészítésével, valamint a Gyvt. 72. § (1) bekezdésének módosításával – megteremtette annak jogszabályi hátterét, hogy a hazai gyermekvédelmi rendszer a Magyarország területén tartózkodó kísérő nélküli kiskorúak számára, a Gyermekjogi Egyezmény 22. cikk 1) pontjában előírt, az országban jogszerűen tartózkodó gyermekekkel azonos bánásmódot biztosítsa.

A 2010. évi CXXXV. törvény végrehajtásával összefüggő 290/2010. (XII. 21.) Korm. rendelet 93. § (2) bekezdése értelmében, 2011. május 1-jétől a menekültként elismerését kérő kísérő nélküli kiskorút már nem menekülttáborban, hanem gyermekvédelmi intézményben kell elhelyezni. Garanciális jelentőségük a 2010. évi CXXXV. törvény azon rendelkezései is, amelynek alapján a menekültügyi hatóság, a részletes menekültügyi eljárás alatt álló kísérő nélküli kiskorú szálláshelyként is gyermekvédelmi intézményt köteles kijelölni.

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium döntése alapján a kísérő nélküli kiskorúak számára szálláshelyet nyújtó „gyermekvédelmi intézmény” a Budapesttől 20 km távolságban lévő Fót településen működő Gyermekközpont.

A jogszabályváltozások eredményeként 2010. június 21. és 2011. augusztus 31. között valamennyi, a Bicskei Befogadó Állomáson élő kísérő nélküli kiskorú, továbbá az utógondozói ellátás alatt álló fiatal felnőtt átköltözött a Gyermekközpontba. A költözés eredményeként az immár gyermekvédelmi intézményben élő, a magyar állampolgárságú fiatalokkal azonos szintű ellátásban és nevelésben részesülő külföldi fiatalok olyan lakókörnyezetbe kerültek, ami mind az alapvető jogaik érvényesülését, mind a magyar társadalomba történő sikeres beilleszkedésük hatékonyságát lényegesen javította.

Előrelépést tapasztaltam a személyazonosító okiratokkal nem rendelkező, magukat kísérő nélküli kiskorúnak valló külföldiek életkorának meghatározása területén is. Korábbi vizsgálatom idején a kísérő nélküli kiskorúak életkorának meghatározását a bicskei házi orvos, valamint a bicskei gyermek házi orvos „általános benyomás, a fogazat megtekintése, a másodlagos nemi jegyek fizikális vizsgálata (inspekció)” módszerével végezte. A jelenlegi gyakorlat szerint az életkor meghatározása független igazságügyi orvosszakértő által végzett vizsgálatok alapján, a Greulich-Pyle módszer alkalmazásával történik.

Az AJB 7120/2009. számú jelentésemben kifogásoltam, hogy a kísérő nélküli kiskorú számára kirendelt ügygondnok feladata a kiskorú menedékjogi eljárásban történő képviselete, de más eljárásokban – például orvosi beavatkozás esetén – jogi képviseletre nem jogosult. Megnyugtató előrelépésnek tartom, hogy a Gyámhivatal a kísérő nélküli kiskorú számára a Gyermekközpont egyik jogász végzettségű munkatársát rendeli eseti gondnokul, aki őt nem csak a menedékkérelem elbírálása során, hanem valamennyi hivatalos eljárásban képviselheti. Sajnálatos viszont, hogy az eseti gondnokként eljáró, így a kísérő nélküli kiskorúakat a menedékjogi eljárásban képviselő jogász, utóbbi feladata eredményes ellátásához szükséges képzést eddig nem kapott.

A Gyámhivatal menedékjogot élvező kiskorú gyámjául szintén a Gyermekközpont egyik alkalmazottját, a kísérő nélküli kiskorúak otthonának vezetőjét nevezi ki.

Azok az utógondozói ellátás alatt álló, egykori kísérő nélküli fiatalok, akik az AJB 7120/2009. számú jelentésem alapjául szolgáló vizsgálatom idején még a Bicskei Befogadó Állomáson tartózkodtak, mindannyian megerősítették, hogy a Gyermekközpontban jól érzik magukat, és lényegesen jobb körülmények között élnek, mint Bicskén. Többen kifogásolták azonban, hogy az élelmezésükből hiányzik a birkahús.

A Gyermekközpontban élő külföldi állampolgár fiatalok elhelyezésének és ellátásának körülményei azonosak azzal, amit a hazai gyermekvédelem a hasonló korú, családjukból kikerült magyar állampolgárságú társaiknak biztosít. *A Gyermekközpont lakóinak, illetve alkalmazottjainak testi és lelki egészséghez való jogát viszont veszélyezteteti, hogy az intézmény a fertőző betegségben, illetve élősködőktől szenvedő fiatalok átmeneti elhelyezésére szolgáló egészségügyi elkülönítő helyiséggel nem rendelkezik.*

Vizsgálatom során mind a Gyermekközpont, mind a Református Menekültmisszió munkatársai jelezték, hogy azon kísérő nélküli kiskorúak ellátása és nevelése nem megnyugtató, akik a több hónapig, nem ritkán fél évet is meghaladó ideig elhúzódo menedékjogi eljárás befejezése előtt elérik a 18. életévüket, továbbá azoké sem, akik már utógondozói ellátásban részesülnek, de valamilyen fegyelmi vétség, vagy más szabály

megsértése miatt kénytelenek a Gyermekközpontból elköltözni. Miután a helyszíni bejárások során megismert ügyek nem voltak alkalmasak arra, hogy azokat érdemben vizsgáljam, az említett problémákat egy későbbi eljárás keretében tervezem vizsgálni.

A Gyermekközpont lakóinak oktatása kapcsán alapjoggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észleltem.

Mind az Iskola tanárai, mind a Gyermekközpont munkatársai beszámoltak arról, hogy szinte az összes kiskorú, illetve utógondozott valamilyen poszttraumás sziptómától szenved, ami különösen az újonnan érkezett kísérő nélkülieken feltűnő. A tünetek a hirtelen, különösebb ok nélküli jelentős súlyvesztéstől, a krónikus fejfájáson át, a váratlan, és kontrolálhatatlan dühkitörésekig terjednek. A nevelők megfigyelése szerint valamilyen alvászavar valamennyijükön megfigyelhető. A Gyermekközpontban ugyan pszichológusok és fejlesztő pedagógusok is dolgoznak, de az ő kapacitásukat a speciális gyermekotthon lakóival történő foglalkozás teljesen leköti. Így a szükséges pszichés támogatáshoz sem a kísérő nélküli kiskorúak, sem az utógondozott ellátás alatt álló fiatalok nem férnek hozzá, ami az *Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdésében biztosított, testi és lelki egészséghez való jogukkal összefüggő visszásságot eredményez.*

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy azok a gyermekek, akik hosszabb-rövidebb ideje a Gyermekközpontban tartózkodnak vagy/és az iskolába járnak, előbb-utóbb közlékenyé válnak, és beszélnek az őket ért traumákról. Gyakori, hogy az általuk elmondottakat – az időközben létrejött érzelmi kötődés eredményeként, továbbá a külföldi fiatalok származási országával kapcsolatos információk, illetve megfelelő szupervízió hiányában – a pedagógusok sem tudják feldolgozni, a hallottak lelkileg őket is erősen megviseli, így az őket megillető *testi és lelki egészséghez való jog is sérülhet.*

Intézkedéseim

Az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem *a nemzeti erőforrás minisztert*, hogy intézkedjen

- a Károlyi István Gyermekközpontban élő, fertőző betegségben, illetve elősködőktől szenvedő fiatalok elhelyezésére szolgáló, egészségügyi elkülönítő helyiség kialakításáról;
- a Károlyi István Gyermekközpontban élő, kísérő nélküli kiskorúak, illetve utógondozói ellátás alatt álló fiatalok pszichés, illetve a velük foglalkozó nevelők szupervíziós ellátásának megszervezéséről, rendszeressé tételéről.

Az Ajbt.31. § (1) bekezdése alapján felkérem *a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal főigazgatóját*, hogy gondoskodjon

- a kísérő nélküli kiskorúak, valamint az utógondozói ellátás alatt álló fiatalok oktatásával foglalkozó pedagógusoknak a szóban forgó személyek származási országával, továbbá a menedékjogi eljárással kapcsolatos információkat tartalmazó képzések megszervezéséről.

Budapest, 2012. április 17.

Prof. Dr. Szabó Máté